

Збереження християнина у спасінні

архімандрит Сергій (Яровий)

Акт спасіння, здійснений нашим Господом, є однією з найфундаментальніших основ християнства. Сотеріологія - це та богословська дисципліна, яка вивчає та розкриває всеохоплююче життєдайне значення цього Божественного Акту для всього світу, усього людства, і зокрема для кожного з нас особисто, з кого і складається це людство. Спасіння – це дар Божий кожному, хто вірує, що Ісус Христос, «... був виданий за гріхи наші і воскрес для виправдання нашого» (Рим. 4:25). Життя християнина як таке – це повсякчасне перебування у цій вірі. Саме тому спасіння для християнина – це одночасно і теперішній стан, в якому християнин незмінно перебуває, і постійний неспинний процес, який завершиться лише переходом християнина до вічності.

Слово Боже, наш власний досвід та життєві реалії доводять, що існування християнина на землі, як і все його життя – це постійне змагання між його старою гріховною природою як наслідком первородного гріхопадіння та новою праведною природою як даром спасіння в Ісусі Христі. І це не просто змагання для того, щоб помірятися силами, щоб визначитися, хто сильніший та спритніший. Це змагання – жорстка й жорстока битва без перепочинку та правил ведення бою, фіналом якої може бути лише смерть одного з її учасників, «бо плоть бажає протилежного духові, а дух – протилежного плоті: вони одне одному противляться» (Гал. 5:17). Ця смертельна битва старої та нової природи християнина відбувається не десь поза християнином та без його участі – об'єктом та безпосереднім головним учасником цієї баталії є особисто сам християнин, а полем битви – його життя. Він стає союзником старої гріховної природи, коли цілком віддається їй і підпадає під владу гріха, і вони разом перемагають нову праведну природу, то навпаки, разом з новою праведною природою, як даром і дією Божої благодаті у Христі, перемагають стару гріховну природу. Наміром цієї статті є відобразити вчення Священного Писання про збереження християнина у спасінні саме з огляду на такий об'єктивний стан християнина та спасіння як його теперішнього стану і одночасно процесу.

Ключові слова: збереження християнина у спасінні, відпадіння від віри, втрата спасіння, свобода волі, збереження християнина у вірі, благодать.

«Господь визволить душі рабів Своїх, і не загине ніхто з тих, що уповають на Нього»
(Пс. 33:23)¹.

¹ Тут і далі Священне Писання цитується за перекладом Патріарха Філарета (Денисенка).

Для мене як для християнина особисто, а також для кожного християнина без виключення, є в найвищому ступені життєво необхідно знати, хто є гарантом мого спасіння, хто зберігає моє спасіння і мене самого в стані спасіння, і як саме, в який спосіб це практично відбувається.

Коли це роблю я, покладаючись на власні здібності та зусилля, то я не лише не можу бути впевненим у своєму спасінні, а навпаки, я можу бути впевненим, що я точно загину, бо я

«... плотський, проданий гріху. Бо не розумію, що роблю: тому що не те роблю, що хочу, а що ненавижду, те роблю. ... Бо знаю, що не живе в мені, тобто в моєму тілі, добре; бо бажання добра є в мені, але щоб зробити таке, того не знаходжу» (Рим. 7:14-15, 18).

Коли ж гарантом мого спасіння є Бог, Який дарував мені Свої обітниці про збереження мене у стані спасіння, Який через Свої слова перестороги не допустить, щоб я його втратив, то я можу бути абсолютно *«... впевнений у тому, що Той, Хто почав у вас [у мені] добре діло, вершитиме його аж до дня Ісуса Христа» (Флп. 1:6).*

Новітніх досліджень із зазначеної тематики (за останні 15-20 років) з боку православних богословів на теренах колишнього СРСР автор статті не зустрів, крім дослідження Сергія Львовича Худієва в його книзі під назвою *«Про впевненість у спасінні» (Сергей Львович Худиев «Обуверенности во спасении»)*. Про інші дослідження православних богословів на зазначену тематику на інших теренах, автору нічого не відомо.

Мета статті – аналіз, огляд та висвітлення теми про збереження християнина у спасінні на основі Священного Писання та спадщини Отців Церкви.

Священне Писання виразно навчає, що християнин може бути впевненим у тому, що Бог збереже його у Своїй руці та не дасть йому відпасти від віри, і як наслідок – втратити спасіння та загинути. Разом із тим Священне Писання не менш виразно застерігає християнина про реальність небезпеки відпадання від віри і втрати спасіння. Перше та друге твердження є Словом Божим, яке ми жодним чином не можемо ставити під сумнів чи вважати за якийсь парадокс чи суперечність.

Розглянемо першу групу тверджень, яка запевняє християнина в тому, що Бог не допустить йому втратити спасіння:

- «Вас, яких сила Божя через віру охороняє для спасіння, що готове відкритися в останній час» (1 Петр. 1:5)²;
- «І Я дам їм життя вічне, і не загинуть повік; і ніхто не викраде їх з руки Моєї» (Ін. 10:28, 29);
- «Бо я певний, що ні смерть, ні життя, ні ангели, ні початки, ні сили, ні теперішнє, ні майбутнє, ні висота, ні глибина, ані інші яке створіння не зможе відлучити нас від любові Божої, що в Христі Ісусі, Господі нашому» (Рим. 8:38-39);
- «Але вірний Господь, Який укріпить вас і збереже від лукавого» (2 Сол. 3:3);
- «Бо я знаю, в Кого увірував, і впевнений, що Він має силу зберегти передання моє на той день» (2 Тим. 1:12);
- «І визволить мене Господь від усякого зла і збереже для Свого Небесного Царства» (2 Тим. 4:18);
- «[Бог] і утвердить вас до кінця, щоб бути вам неповинними в день Господа нашого Ісуса Христа» (1 Кор 1:8-9);
- «Вірний Бог, Який не попустить вам, щоб ви були спокушені більше, ніж можете» (1 Кор 10:13);
- «Той, Хто почав у вас добре діло, вершитиме його аж до дня Ісуса Христа» (Флп. 1:6).

Цитати першої групи тверджень – це Божі обітниці³, у яких вірні не повинні мати ніякого сумніву. Християнин повинен вірити в усі Божі обітниці. Прояв навіть найменшого сумніву в Божих обітницях – рівнозначний проголошенню Бога неправдомовцем. Християнин із наведених обітниць повинен бути впевненим у тому, що він ніколи не відпаде від віри, не втратить спасіння та не загине, що Бог не допустить, щоб він був спокушуваний понад силу, що ніхто ніколи не викраде, не вихопить його з рук Спасителя, що ніхто не зможе відлучити його від

² Переклад митрополита Іларіона (Огієнка) подає: «Ви бережені силою Божою через віру на спасіння, яке готове з'явитися останнього часу».

³ «Обітниця Божа – Божественна обіцянка будь-якого дару людині, включає в себе Божественне проголошення цього дару та Божественну гарантію його здійснення. Обітниця Божа відображає такі властивості природи Бога як незмінність, правдивість, вірність. Умовою прийняття Божественного дару людиною є віра Богові, Який подає цей дар». Обетование // Словарь. Азбука веры. Електронний ресурс.

любові Отця, та що Святий Дух виконає до кінця те діло, яке Він розпочав у ньому – діло його спасіння⁴.

Друга група тверджень застерігає християнина від реальності небезпеки відпадання його від віри та втрати ним спасіння:

- *«А те, що на камінні, це ті, що, як тільки почують слово, з радістю приймають, але не мають кореня, дочасно вірують, а під час спокуси відпадають»* (Лук. 8:13);
- *«Коли тільки перебуваєте твердими і непохитними у вірі і не відпадаєте від надії благовістя»* (Кол. 1:23);
- *«[Ті], що один раз просвітилися, і прийняли дар небесний, і стали причасниками Духа Святого, і скуштували доброго слова Божого, і сили майбутнього віку, і відпали... »* (Євр. 6:4-8);
- *«Бо якщо, позбавившись скверни світу через пізнання Господа і Спасителя нашого Ісуса Христа, вони знов заплутуються в ній і перемагаються нею, то останнє буває для них гірше за перше»* (2 Петр. 2:20);
- *«Не величайся, але бійся. Бо якщо Бог не пощадив природних гілок, то, гляди, чи пощадить і тебе. Отже, бачиш і суворість Божу: суворість до тих, що відпали, а благість до тебе, якщо ти перебуватимеш у благоді Божій, інакше й ти будеш відсічений»* (Рим. 11:20-22);
- *«Щоб, проповідуючи іншим, самому не зостатися недостойним»* (1 Кор. 9:27);
- *«Тому, хто думає, що він стоїть, нехай бережеться, щоб не впасти»* (1 Кор. 10:12);
- *«Зі страхом і трепетом дбайте про своє спасіння»* (Флп. 2:12);
- *«[Вони] зазнали загибелі корабля у вірі»* (1 Тим. 1:19).

Цитати другої групи тверджень – це також Божі слова, у яких вірні не повинні також жодним чином сумніватися. Усі Божі застереження

⁴ *«Цей Дух Святий і звершує наше спасіння: «Бо благодаттю ви спасені через віру, і це не від вас, це – Божий дар»* (Єф. 2:8). Інакше кажучи, ця благодать Святого Духа чинить нас близькими Богові, новими, святими людьми та благодатними синами Божими. Вона ж чинить нас також і спадкоємцями майбутньої небесної слави, будучи тепер для нас, як навчає апостол Павло, запорукою цієї слави, що те ж саме – нашого майбутнього небесного спадкоємства з усім його райським блаженством». Соболев Серафим, архієпископ. Життєописання и сочинения. // По поводу статьи митрополита Антония (Храповицкого) «Догмат искупления». Издательство Свято-Германовского монастыря. Аляска, – 1992. – С.125-126.

мають сприйматися християнином з найбільшою увагою та пошаною. Не можна стверджувати, що всі, про кого сказано в наведених цитатах, хто відпав від віри – лицеміри, у кому ніколи з самого початку не було справжньої віри (1 Ін. 2:19). Застереження Писання звернені саме до тих, хто вірує. Тому християнин, який з усією серйозністю ставить до цих Божих застережень, буде впевненим, що відпадання від віри, втрата спасіння і вічна загибель – для нього постійна цілком реальна небезпека, і через це він завжди перебуває в страсі та тремтінні.

Ось як узагальнено говорить про ці дві групи тверджень Священне Писання:

- 1. Бог обрав і передпризначив вірних до спасіння. Його дари й обітниці незмінні. Бог не може зректися Себе Самого чи сказати неправду. Він обіцяє зберігати у Своїй руці тих, хто через віру довірився Йому;*
- 2. Відпадання від віри і втрата спасіння є реальною небезпекою. Християнам наказано з усією старанністю та ретельністю її уникати.*

Ці дві групи тверджень не означають, що Бог у Своему Слові суперечить Сам Собі, то обіцяючи зберігати нас у Своїй руці, то кажучи, що ми можемо відпасти від віри. Якщо зіставити ці дві групи тверджень між собою, стає очевидним, що обітниці стосуються того, що Бог вчинить; застереження – того, як Він це вчинить. Бог зберігає вірних від небезпеки відпадання не ззовні – усуваючи саму небезпеку, а зсередини – пробуджуючи в них спасительний страх та бажання уникнути цієї найгіршої з бід – відпадання від віри та втрати спасіння: «І укладу з ними вічний завіт, за яким Я не відвернуся від них, щоб благодіяти їм, і страх Мій вкладаю в серця їхні, щоб вони не відступали від Мене» (Єр. 32:40).

Дорослі нагадують дітям про безпеку потрапити під автомобіль саме тому, щоб вони під нього не потрапили. При цьому ми не можемо напевно знати, наскільки дієвими будуть наші слова. Бог завжди точно знає, якою є дія Його слова:

«Але, як небо вище за землю, так путі Мої вищі за путі ваші, і думки Мої вищі за думки ваші. Як дощ і сніг сходять з неба і туди не повертається, але напуває землю і робить її здатною

родити і вирощувати, щоб вона давала насіння тому, хто сіє, і хліб тому, хто їсть, – так і слово Моє, яке виходить з уст Моїх, – воно не повертається до Мене марним, але виконує те, що Мені угодно, і звершує те, для чого Я послав його.» (Іс. 55:9-11).

Оскільки Бог знає, що, почувши Його грізні застереження, християнин сприйматиме їх належним чином, серйозно, та за Його благодаттю стане уникати гріха, Він може твердо обіцяти йому, що він не відпаде від віри та не втратить спасіння. Бог через ангела обіцяє Діві Марії, що Її Дитина *«царюватиме у домі Якова повік, і царству Його не буде кінця»* (Лк. 1:33), а через деякий час ангел велить Йосипу взяти Дитятко та Матір Його й тікати до Єгипту, *«бо хоче Ірод шукати Немовля, щоб погубити Його»* (Мт. 2:13). Чи була реальною небезпека для Дитятка? Так, була, інакше навіщо серед ночі тікати до Єгипту! Бог напевно бажав, щоб Йосип поставився до цієї небезпеки, як до реальної. Яким же чином Бог обіцяв, що Ісус буде царювати навіки? Тому, що Він безумовно знав, що через послух Йосипа Ісус unikне смерті в дитинстві.

Бог дарує нам обітницю зберегти нас у вірі до кінця не для того, щоб ми зневірилися в цій обітниці. Він застерігає нас для того, щоб ми остерігалися. Дорога, на якій у всіх небезпечних місцях розставлені яскраві та здалеку помітні застережливі знаки – насправді безпечна. Бог же, на відміну від дорожньої інспекції, не лише встановлює застерігаючі знаки, але й вкладає в нас волю та здатність уникнути небезпеки.

Господь обіцяє: *«І Я дам їм життя вічне, і не загинуть повік; і ніхто не викраде їх із руки Моєї»* (Ін. 10:28), а апостол Петро застерігає: *«Будьте тверезі, пильнуйте, бо супротивник ваш, диявол, ходить, рикаючи, наче лев, і шукає, кого б пожертви»* (1 Петр. 5:8). Ці уривки зі Священного Писання не лише не суперечать самі собі, а прямо доповнюють один одного. Ось як це пояснює блаженний Августин:

«З'явився спокусник, було місце, був час; але що я не піддався його підступам – Ти мене від цього втримав. Прийшов темний спокусник, і що я ним знехтував – Ти мене в цьому зміцнив. Прийшов спокусник озброєний та дужий, але що він мене не здолав – Ти його вгамував. Прийшов спокусник, що прийняв вигляд світлого

ангела, але те, що він мене не обманув – Ти йому це заборонив; і що я впізнав його – це Ти мене просвітив»⁵.

Бог зберігає нас у спасінні, навчаючи нас бути тверезими і пильними та не даючи нам упасти в зневіру чи перебувати в стані нерозкаяння. Він запевняє, що цілком у змозі це вчинити:

«Тому ж, Хто може зберегти вас без гріха і без скверни і поставити перед славою Своєю непорочними в радості, Єдиному Премудрому Богові, Спасителю нашому через Ісуса Христа Господа нашого, слава і велич, сила і влада перед усіма віками, і нині, і на всі віки. Амінь» (Іуд. 24-25).

Апостол Павло свідчить: *«І визволить мене Господь від усякого злаб і збереже для Свого Небесного Царства, Йому слава на віки віків. Амінь» (2 Тим. 4:18)*⁷. Апостол висловлює впевненість, що Господь збереже його для Свого небесного Царства. Як саме? Визволивши Його від усякого зла – від усякого лихого діла, тобто не давши йому впасти в тяжкий (смертний) гріх та перебувати у ньому, що відкинуло б його від Царства.

Отже, Божі обітниці про збереження у спасінні жодним чином не означають, що будь-яка людина, що претендує на те, що вона – віруюча, буде спасенна незалежно від своїх моральних переконань та поведінки. Божі обітниці означають, що Бог збереже у вірі та послуху Йому того, хто довірився Йому. Коли б вірний відрікся від Христа (Мф. 10:33) чи став би вести спосіб життя, несумісний з успадкуванням Царства (1 Кор. 6:9-10) та перебував би в такому стані нерозкаяності аж до самої смерті, він би дійсно загинув. Але Бог не допустить, щоб це сталося з тим, хто довірився Йому (Ін. 10:28). Ось як цю думку прекрасно висловлює святий Іоанн Золотоустий: *«Отже, якщо Христос привів нас до Бога, коли ми були від Нього далеко, то тим більше Він утримає нас, коли ми опинилися близько»⁸.*

⁵ Блаженний Августин. Цветы благодатной жизни. Библия для всех. – 1997. – С. 116.

⁶ В оригіналі: *από παντός έργου πονηρού* – від усякого діла злого.

⁷ Переклад митрополита Іларіона (Огієнка) подає: *«А від усякого вчинку лихого Господь мене визволить та збереже для Свого Небесного Царства. Йому слава на віки вічні, амінь!»*

⁸ Полное собрание сочинений Иоанна Златоуста: в 12 томах. – СПб.: Издание Санкт Петербургской Духовной академии, 1903. – Т. 9. – С. 584.

Учення про збереження християнина у вірі неминуче торкається ще одного аспекту – свободи волі людини та взаємовідносин (взаємодії) Бога та людської свободи волі. На якій підставі можна стверджувати, що Бог мене збереже у вірі, коли я зі своєї власної волі можу будь-коли відвернутися від Бога і загинути! Бог – вірний, але я не можу бути впевненим у своїй власній вірі та витривалості настільки, щоб не сумніватися, що я буду вірним Йому до кінця.

Сутністю акцентованої проблеми є нерозуміння справжнього значення терміну «свобода волі». «Свобода волі» – означає «свободу вибору»⁹. Справжня свобода вибору передбачає можливість приймати незворотні рішення. Коли я дійсно можу розпорядитися собою, то можу розпорядитися собою лише раз і назавжди.

Занепала людина без дії, допомоги та підтримки божественної благодаті, зберігає свободу самовизначення лише в один бік – вона може раз і назавжди обрати загибель, вчинивши самогубство, але не може раз і назавжди таким же незворотним чином обрати спасіння¹⁰. Коли я самостійно, власними силами, не можу бути впевненим, що встою у моєму раз і назавжди прийнятому рішенні слідувати за Христом, то в мене просто немає тієї справжньої свободи, на яку посилається це заперечення¹¹.

Справжня свобода, справжня свобода волі – це свобода Бога, святих ангелів та спасених на Небесах, яка означає неможливість грішити, здатність назавжди перебувати в стані обраного добра. Чи володіє Бог свободою волі? Безсумнівно, так! Проте про Нього сказано, що Він не може збрехати (Євр. 6:18) і не може зректися Себе Самого (2 Тим. 2:13).

⁹ Свобода волі – це можливість людини робити вибір незалежно від певних обставин.

¹⁰ «Користуючись свободою самовизначення до зла, людина погубила і себе, і свободу. Коли хто вбиває себе, то неодмінно вбиває, будучи живим, а після самогубства вже не живе, а коли вб'є себе, вже не буде в змоззі знову повернути себе до життя, так і гріх, коли вчинений за свободним вибором волі, то з перемогою гріха втрачена була й сама свобода. Бо, хто ким переможений, той тому і раб (2 Петр. 2:19)». Блаженний Августин. Енхиридион. Розділ 30. Електронний ресурс.

¹¹ «Якщо без благодаті Божої людина не може ні увірувати, ні вірувати в Христа, ні творити діл, гідних життя, згідного з Христом, то самоочевидно, що не може людина, без сприяння благодаті Божої, також і перебувати в християнській вірі та поборності до кінця життя». Булаков Макарий, митрополит. Православно-догматическое богословие: в 2 томах. – СПб., 1883. – Т. 2. – С. 274.

Плутанина в проблемі про свободну волю пов'язана з уявою про те, що людина у своєму теперішньому стані свободна, вільна, а отже – навернення та збереження її благодаттю в стані віри та спасіння означало б насильство над свободою людини. Священне Писання спростовує цю думку. Воно впалу людину зображає як раба гріха, а Христа – як Визволителя від цього рабства (Ін. 8:31-36, Рим.6: 20, Тим. 3:3). Стверджувати, що ми й так вільні без Христа – значить зрікатися Його.

Ось як про це говорить блаженний Августин:

«Отже, ми стаємо справді вільними, коли Бог створює нас, тобто утворює й чинить не так, щоб ми були людьми, це Він уже вчинив, але щоб були добрими людьми, що чинить Він тепер Своєю благодаттю, щоб ми були новими створіннями в Христі Ісусі (Гал. 5:16), відповідно до чого сказано «серце чисте створи мені, Боже (Пс. 50:12)»¹².

Отці Другого Оранжського Собору в каноні «Про відновлення свободної волі» стверджують так:

«Свобода волі, що в першій людині послаблена, не може відновитися, окрім як через благодать. Бо втрачене не може бути повернене, окрім як Тим, Хто міг його дати раніше. Тому Правда сама мовить: «Коли вас Син визволить, тоді справді будете вільними» (Ін. 8:36)»¹³.

Свобода занепакої людини – це свобода від праведності, свобода для загибелі:

«Бо, коли ви були рабами гріха, тоді були вільні від праведності. Які ж плоди ви мали тоді? Такі, яких тепер самі соромитесь, бо кінець їхній – смерть» (Рим. 6:20-21).

Зазвичай термін «свобода» в пересічному житті розуміється як «свобода діяти з власної волі, без зовнішнього примусу»¹⁴. У такому сенсі занепаала людина у певних межах вільна. Людина діє за власної волі,

¹² Блаженний Августин. Энхиридион. Розділ 31. Електронний ресурс.

¹³ Канони Второго Оранжського собора (на русском и английском языках). Канон 13. Електронний ресурс.

¹⁴ Новая философская энциклопедия. Електронний ресурс.

але ця воля настільки зруйнована гріхом, що людина не знає і не бажає знати Бога (Рим. 3:11), обирає гріх та смерть (Єф. 4: 19) до тих пір, поки благодать Божа не відновить у ній справжню свободу, свободу перебувати в любові Божій: «А нині, коли ви звільнилися від гріха і стали рабами Богові, маєте плід ваш на освячення, а кінець – життя вічне» (Рим. 6:22). «Свобода» у розумінні Священного Писання – це не свобода вибирати між гріхом і праведністю, а свобода від гріха (Лк. 4:18; Ін. 8:31-36; Рим. 6:22-23).

Як говорить блаженний Августин:

«Вільно служить той, хто охоче виконує волю свого пана. А хто – раб гріха, той вільний для того, щоб грішити. Тому для творення праведності він стане вільним лише в тому випадку, коли, звільнившись від гріха, він стане рабом праведності. Це і є – справжня свобода, тоді, коли праведне діло відбувається з радістю, це ж, разом із тим, і побожне рабство, бо зберігається підкорення Закону»¹⁵.

Бог надзвичайно вільний – але Його свобода не означає, що Він може (навіть важко уявити таке безглуздя) згрішити. «Свобідна воля» – це воля, яка завжди бажає добра і яка завжди може встояти в добрі. Називати «свобідною» волю нестійку, ту, що хитається, волю, яка не може постійно перебувати в добрі – це просто жорстока насмішка над волею. Гріх – це жодним чином не прояв свободи, але прояв поневолення. Чим більше вільна людина в Христі, тим далі вона від відпадання: «Навіть більш свобідною буде та воля, яка зовсім не буде в змозі служити гріхові»¹⁶.

Християнин завжди має свободу вибору і, таким чином, можливість відкинути Божу благодать. Але сама благодать формує особистість християнина так, що він не бажає її відкидати; більше того, він лякається, жахається її втратити. Християнин із власної волі перебуває в стані благодаті, але цю волю в ньому створює та підтримує сама благодать.

Ось як про це говорять Отці Другого Оранжського Собору¹⁷:

¹⁵ Блаженний Августин. Энхиридион. Розділ 30. Електронний ресурс.

¹⁶ Блаженний Августин. Энхиридион. Розділ 105. Електронний ресурс.

¹⁷ Канони Второго Оранжского собора (на русском и английском языках). Електронний ресурс.

- КАНОН 3. Коли хто говорить, що благодать Божя може бути дарована як наслідок прагнення її з боку людини, а не сама благодать робить так, щоб ми її прагнули, такий суперечить пророку Ісаї та апостолу, що говорить про те саме: «Я був знайдений тими, хто не шукав мене; об'явився тим, хто не запитував про мене» (Рим. 10:20; Іс. 65:1).
- КАНОН 4. Коли хто стверджує, що Бог очікує нашої згоди, щоб нас очистити від гріха, а не визнає, що навіть саме наше бажання очиститися приходять до нас під впливом та дією Святого Духа, такий спротивляється самому Святому Духові, Який говорить через Соломона: «Готується (формується) воля Господом» (Притч. 8:35) та спасительній проповіді апостола: «Бог є Тим, хто викликає в нас і бажання і виконання їх за доброю волею Своєю» (Флп. 2:13).
- КАНОН 5. Коли хто говорить, що не лише зростання віри та її початок, але й сам рух душі до віри, через який ми віруємо в Того, Хто виправдовує нечестивого, як так само й (рух) до відродження за посередництвом святого хрещення – стається не за даром благодаті, тобто, не за натхненням Святого Духа, Який спрямовує нашу волю від невіри до віри, від безбожництва до побожності, але (цей рух) із природи в нас присутній, то це доказ того, що такий є противником апостольських догматів, бо говорить блаженний Павло: «Маємо надію, що Той, Хто розпочав у вас добре діло, буде звершувати його до самого дня Ісуса Христа» (Флп. 1:6); і ще: «Вам дано ради Христа не лише, щоб ви вірували в Нього, але також щоб і постраждали за Нього» (Флп. 1:29); і: «Благодаттю ви спасенні через віру, а це не від вас, бо є Божим даром» (Єф. 2:8). Бо ті, які стверджують, що віра, якою ми віруємо в Бога, є природною, всіх тих, які є поза Церквою Христовою, деяким чином вважають вірними.
- КАНОН 6. Коли хто говорить, що нам без благодаті Божої, саме тому що ми віруємо, воліємо, бажаємо, прагнемо, молимося, пильнуємо, виявляємо старанність, просимо, шукаємо, стукаємо – милосердя божественне дарується, а не визнає, що ми віруємо, воліємо та все, що ми в належний спосіб, можемо чинити –

у нас відбувається за виливом (дією) та натхненням Святого Духа; або коли хтось вважає, що допомога благодаті залежить від людської покори чи послуху, а не погоджується, що даром самої благодаті є те, що ми буваємо слухняними та покірними, такий спротивляється апостолу, що говорить: «Що ти маєш такого, чого б не одержав?» (1 Кор. 4:7); і: «Благодаттю Божою я є те, що є» (1 Кор. 15:10).

Блаженний Августин добре розкриває, як сама благодать робить так, щоб ми її не відкидали:

«Ця благодать, що дарується таємно серцям людським з божественної щедрості, жодним жорстоким серцем не відкидається. Бо вона для того й дається, щоб спершу була усунута жорстокість серця. Отже, коли ми чуємо Отця зсередини, Який навчає нас прийти до Сина, то Він забирає серце кам'яне і дає серце тілесне, як Він обіцяв через проповідь пророка (Єз. 11:19). Так творить Він синів обітниць та посудини милосердя, які раніше приготував до слави»¹⁸.

Саме Бог зберігає і утворює нашу волю в добрі. Наша впевненість полягає в тому, що Бог може зберегти нас без гріха і без скверни та поставити перед славою Своєю непорочними в радості (Іуд. 24), визнається тим, на кого ми насправді покладаємося в цьому питанні – на Бога чи на самих себе. Бо коли я говорю: «Я не можу бути впевненим у своїй власній вірі та витривалості», то тим самим заявляю, що я вважаю віру та витривалість «своєю власною», а отже покладаюся в питанні їхнього збереження на себе самого, а не на Бога. Така позиція є нічим іншим, а свідомим чи несвідомим проявом пелагіанства¹⁹, до якого ми всі схильні за своєю грішною природою.

Отці Другого Оранжського Собору були особливо стурбовані тим, щоб зберегти нас від такої омани. Канон «Про те, що є власним людини» так говорить:

¹⁸ Блаженний Августин. О предопределении святых. Розділ 8. Електронний ресурс.

¹⁹ Пелагіани – послідовники еретика Пелагія (лат. Pelagius; бл. 354 – після 431), який відкидав доктрину первородного гріха та навчав про можливість спасіння людини без Божої благодаті, за допомогою власних зусиль. У переносному значенні пелагіани – ті, хто тою чи іншою мірою поділяє погляди Пелагія.

«Ніхто не має будь-чого свого, крім обману та гріха. Коли, однак, усе те, що має людина справжнього та праведного, це походить від того Джерела, Яке ми повинні прагнути в цій пустелі, щоб від Нього немов якимись краплями зрошувані не ослабли на цьому шляху»²⁰.

Священне Писання навчає нас, що віра та витривалість у вірі є Божим даром. Ось як про це говорить блаженний Августин: «Бог викликає в нас віру, дивним чином діючи в серцях наших, щоб ми увірували»²¹. У каноні «Про божественну допомогу» Отці Другого Оранжського Собору так проголошують про віру та витривалість у вірі:

«Вона є Божим даром, коли правильно мислимо і стоїмо наші від брехні та неправди утримуємо; бо скільки разів ми чинимо добро, стільки разів Бог у нас і з нами його (добро) чинить, щоб ми це (добро) чинили»²².

У Посланні²³ Папи Боніфація II сказано:

«Це є непохитним та кафолицьким, що у всякому добрі, фундаментом якого є віра, нас, які ще не бажаємо, випереджає божественне милосердя, щоб ми бажали. Це милосердя присутнє в нас, коли ми бажаємо, слідує за нами, щоб ми встояли у вірі, як пророк Давид говорить: «Милість Моя з ним перебуває» (Пс. 58:11). І ще: «Милість Його слідує за мною» (Пс. 88:25). Про це також і блаженний Павло говорить: «Чи хто спершу дав Йому, щоб повернулося йому? Бо від Нього, і через Нього, і в Ньому все» (Рим. 11:35)»²⁴.

Коли хтось вважає, що «невпевненість у власній вірі та витривалості» є виявом упокорення перед Богом, то це насправді є проявом безглуздої зарозумілості перед Ним. Коли я говорю: «Боюся, чи

²⁰ Канони Второго Оранжського собора (на русском и английском языках). Канон 22. *Електронний ресурс*.

²¹ Блаженний Августин. О предопределении святых. Розділ 2. *Електронний ресурс*.

²² Канони Второго Оранжського собора (на русском и английском языках). Канон 9. *Електронний ресурс*.

²³ Послання Папи Боніфація II «Per filium nostrum» до Цезарія, єпископа Арелатського, від січня 531 року, яким затверджене Проголошення Віри Другого Оранжського Собору.

²⁴ Канони Второго Оранжського собора (на русском и английском языках). Канон 22. *Електронний ресурс*.

вистачить у мене віри та відваги, щоб витримати до кінця» – я тим самим претендую на те, що для мене, у принципі, цілком можливо самому зберегти себе у вірі та в спасінні. Священне Писання стверджує: «Хто сподівається на себе, той нерозумний» (Притч. 28:26)²⁵. Самонадія, навіть коли вона зодягнена у маску підкресленої та демонстративної покори, завжди призводить до краху: «Так говорить Господь: проклята людина, яка надіється на людину і плоть робить своєю опорою, і серце якої відходить від Господа» (Єр. 17:5). Більше того – є проявом найвищої зневаги до Бога заявляти Йому: «Я ще можу відпасти від віри та втратити спасіння із власної свободної волі». Коли б, наприклад, ваша дружина сказала б вам:

*«У мене свобода волі, тому я ще можу залишити тебе» чи
ваша дитина заявила б, що вона взагалі може із власної свободної волі зректися вас – ви точно не раділи б від такої їхньої
«упокореності».*

Як же можна таке говорити Самому Богові? Замість того, щоб із покірною вдячністю приймати Божі обітниці – заявляти Богові в обличчя, що, може так бути, що в Нього з моїм спасінням ще може нічого не вийти, а Слово Його ще виявиться помилковим, через те, що я з власної «свободної волі» можу Йому протистояти. Невже Бог зовсім випустив це з уваги, коли давав нам Свої обітниці? Хто краще знає, про те, чи відпадемо ми від віри чи ні – ми чи Бог?

Неможливо дати більш певної обітниці, ніж її дає нам Сам Бог: тих, кого Він наперед знав, наперекор призначив, обрав, покликав та виправдав – будуть прославлені та спасенні (Рим. 8:28-30)²⁶. Ніщо не буде для них на загибель, а все послужить їм на добро. Навіть небезпека відпадання – дійсно цілком реальна – буде на добро, бо навчить їх зі страхом і тремтінням шукати та знаходити надійне непохитне пристановище лише в Бозі, уникаючи всього невгодного Йому. Саме тому кожен конкретний християнин повинен бути впевненим, що ці обітниці стосуються його особисто, бо Бог їх і дає саме для того, щоб цей конкретний християнин у них вірив та покладався на них, бо Він

²⁵ Переклад митрополита Іларіона (Огієнка) подає: «Хто надію кладе на свій розум, то він нерозумний».

²⁶ Толковая Библия или комментарий на все Книги Ветхого и Нового Завета под редакцией А.П. Лопухина: в 11 томах. – СПб: «Странник», 1904-1913. – Т. 10. – С. 475.

вірний, Його обітниці правдиві. Той, хто довірився Його слову, не буде ніколи посоромлений.

Коли я, як християнин, довіряю Господу та покладаюся на Його обітниці – слухаю його голосу, то я належу до отари Його овець, яким Він дає життя вічне і які не загинуть повік і мене ніхто і ніщо не вихопить із Його рук, бо Він є справжній та вірний Пастир (Ін. 10:27-30).

Щоб краще все це усвідомити, доцільно навести як приклад слова одного чоловіка: *«Я бачив зруйновані шлюби; але я впевнений, що, за благодаттю Божою, мій шлюб не зруйнується, інакше б я просто не зміг би скласти шлюбні обітниці»*. Ніщо не створює для шлюбу такої загрози, як думка про те, що розлучення, хоча й небажане, але все ж – можливе. Буде дуже дивно, коли сама ця думка не зруйнує шлюб. Більше того, такий шлюб, коли з самого початку допускається можливість розлучення, хоч навіть і гіпотетично, з християнської точки зору взагалі не є шлюбом. Коли ж сторони подружжя з самого початку визнають, що розлучення як таке навіть у принципі неможливе, то вони знайдуть шляхи подолання всіх сімейних проблем. Саме віра в нерозривність шлюбу у великій мірі забезпечує його непорушність. Навіть на цьому рівні кожен одержує за власною вірою.

Те саме можна сказати також і про збереження християнина у вірі та спасінні. Наскільки взагалі серйозним є навернення і чи воно було взагалі, коли людина резервує для себе можливість залишити Христа? Питання не лише риторичне; воно є наріжним у наших стосунках із Богом. Саме невіра в те, що Бог має силу нас зберегти у вірі та спасінні і не допустити, щоб ми *«із своєї свободної волі»* відпали від Нього – створює для християнина серйозну проблему відпадання від віри та втрату спасіння. Обітниці Божі належить не тим, хто відмовляється в них вірити, а навпаки тим, хто покладається на них, бо *«Господь визволить душі рабів Своїх, і не загине ніхто з тих, що уповають на Нього»* (Пс. 33:23).

Список джерел і літератури:

1. *Біблія*. Книги Священного Писання Старого і Нового Завіту: В українському перекладі з паралельними місцями / Переклад Патріарха Філарета (Денисенка).

- К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1416 с.
2. *Біблія* або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад митрополита Іларіона (Огієнка). – К.: Українське біблійне товариство, 2004. – 1375 с.
 3. Η Καινή Διαθήκη. Αποστολική διακονία της εκκλησίας της Ελλάδος. Αθηναι.– 1992. – 504 с.
 4. Блаженный Августин. Энхиридион. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.reformed.org.ua/2/139/Augustine>.
 5. Блаженный Августин. О предопределении святых. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.krotov.info/library/01_a/avg/ustin_031.html.
 6. Блаженный Августин. Цветы благодатной жизни. Библия для всех. – 1997. – 192 с.
 7. Булгаков Макарий, митрополит. Православно-догматическое богословие: в 2 томах. – СПб., 1883. – Т. 2.– 674 с.
 8. Вейсман А. Греческо-русский словарь. – СПб.: Издание автора, 1899. – С. 329-330.
 9. Древнегреческо-русский словарь / Сост. Дворецкий. И. Х. Под ред. Соболевского. С. И. Т.1. – М.,1958. – С. 405–406.
 10. Каноны Второго Оранжевого собора (на рус. и англ. языках). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://krotov.info/acts/06/1/529orange.htm>.
 11. Обетование // Словарь. Азбука веры. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://azbyka.ru/dictionary/14/obetovanie-all.shtml>.
 12. Подкрепись. Духовный хлеб на каждый день. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://allbible.info/bible/ogienko/2ti/4/#!prettyPhoto\[iframes\]/17/](http://allbible.info/bible/ogienko/2ti/4/#!prettyPhoto[iframes]/17/).
 13. Подстрочный перевод Ветхого и Нового Заветов из греческого на русский язык (перевод Алексея Винокурова). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bible.in.ua/under/>.
 14. Полное собрание сочинений Иоанна Златоуста: в 12 томах. – СПб.: Издание Санкт Петербургской Духовной академии, 1903.– Т. 9. – 1008 с., с. 553.
 15. Свобода // Новая философская энциклопедия. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://iph.ras.ru/elib/2670.html>.
 16. Соболев Серафим, архиепископ. Жизнеописания и сочинения. // По поводу статьи митрополита Антония (Храповицкого) «Догмат искупления». Издательство Свято-Германовского монастыря. Аляска, – 1992. – 140 с.
 17. Толковая Библия или комментарии на все Книги Ветхого и Нового Завета под редакцией А.П. Лопухина: в 11 томах.– СПб: «Странник», 1904-1913. – Т. 10. – 519 с.

References:

1. *Bibliia*. Knyhy Sviashchenoho Pysannia Staroho i Novoho Zavitu: V ukrainskomu pereklydi z paralelnymu mistsiamy / Pereklad Patriarkha Filareta (Denysenka). – К.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 2004. – 1416 s.

2. *Bibliia* abo Knyhy Sviatoho Pysma Staroho y Novoho Zapovitu / *pereklad mytropolyta Iariona (Ohiienska)*. –К.: Ukrainske bibliine tovarystvo, 2004. – 1375 s.
3. Η Καινή Διαθήκη. Αποστολική διακονία της εκκλησίας της Ελλάδος. Αθηναι.– 1992. – 504 s.
4. *Blazhennyi Avhustyn*. Enkhyrydyon. [*Elektronnyi resurs*]. – *Rezhym dostupu*: <http://www.reformed.org.ua/2/139/Augustine>.
5. *Blazhennyi Avhustyn*. O predopredelenyy sviatykh. [*Elektronnyi resurs*]. – *Rezhym dostupu*: http://www.krotov.info/library/01_a/avg/ustin_031.html.
6. *Blazhennyi Avhustyn*. Tsvety blahodatnoi zhyzny. Byblyia dlia vsekh. – 1997. – 192 s.
7. *Bulhakov Makaryi, mytropolyt*. Pravoslavno-dohmatycheskoe bohoslovye: v 2 tomakh. – SPb., 1883. – T. 2.– 674 s.
8. *Veisman A*. Hrechsko-russkyi slovar. – SPb.: Yzdanye avtora, 1899. – S. 329-330.
9. Drevnehrechsko-russkyi slovar / *Sost. Dvoretzkyi. Y. Kh. Pod red. Sobolevskoho. S. Y. T.1.* – M.,1958. – S. 405–406.
10. Kanony Vtoroho Oranzhskoho sobora (na russkom y anhlyiskom yazykakh). [*Elektronnyi resurs*]. – *Rezhym dostupu*: <http://krotov.info/acts/06/1/529orange.htm>.
11. Obetovanye // Slovar. Azbuka very. [*Elektronnyi resurs*]. – *Rezhym dostupu*: <http://azbyka.ru/dictionary/14/obetovanie-all.shtml>.
12. Podkrepys. Dukhonyi khleb na kazhdyi den. [*Elektronnyi resurs*]. – *Rezhym dostupu*: [http://allbible.info/bible/ogienko/2ti/4/#!prettyPhoto\[iframes\]/17/](http://allbible.info/bible/ogienko/2ti/4/#!prettyPhoto[iframes]/17/).
13. Podstrochnyi perevod Vetkhoho y Novoho Zavetov yz hrecheskoho na russkyi yazyk (*perevod Alekseia Vynokurova*). [*Elektronnyi resurs*]. – *Rezhym dostupu*: <http://www.bible.in.ua/under1/>.
14. Polnoe sobranie sochynenyi Yoanna Zlatousta: v 12 tomakh. – SPb.: Yzdanye Sankt Peterburhskoi Dukhovnoi akademyy, 1903.– T. 9. – 1008 s., s. 553.
15. Svoboda // Novaia fylosofskaia entsyklopedyia. [*Elektronnyi resurs*]. – *Rezhym dostupu*: <http://iph.ras.ru/elib/2670.html>.
16. *Sobolev Serafym, arkhiepyskop*. Zhyzneopysaniya y sochyneniya. // Po povodu staty mytropolyta Antonyia (Khrapovytskoho) «Dohmat yskupleniya». Yzdatelstvo Sviato-Hermanovskoho monastyrja. Aliaska, – 1992. – 140 s.
17. Tolkovaia *Byblyia* yly komentaryi na vse Knyhy Vetkhoho y Novoho Zaveta *pod redaktsyei A. P. Lopukhyna*: v 11 tomakh. – SPb: «Strannyk», 1904-1913. – T. 10. – 519 s.